

„У СВОЇЙ ХАТІ СВОЯ Й ПРАВДА...“

ВИВЧАЮЧИ етнографію та фольклор нашого народу, звертаєш увагу на те, якою пошаною і любов'ю користується хата. І це не дивно — адже уявлення про Батьківщину у нас асоціюється не з важкою сірогранітною спорудою епохи активного будівництва соціалізму, або з ошатною будівлею під куполом, що розташувалися на печерських пагорбах у Києві, а саме з хатою, де пройшло твоє дитинство, звідки, врешті, пішли витoki нашого народу.

І яким тяжким не бувася іноді життя — чи то повоєнна розруха, чи страшні голодні роки, — рідна хата завжди залишалася у споминах якоюсь світло-білою плямою спокою і впевненості.

Мені ніколи не забути з яким відчуттям любові та розпачу обнімала стіни своєї хати стара жінка, яка приїхала у зону відчуження на «гробки». Немов живу істоту пестила вона своїми натрудженими, зашкарубленими руками такі ж зашкарублі, поцвілілі стіни, причитаючи, немов над покійником.

У хаті починалося життя людини, з хати проводжали її в останню путь.

Про хату складено безліч поем, пісень, переказів, пов'язано багато звичаїв нашого народу.

А подивіться, як органічно вписується сільська хата в природний ландшафт. Тому й не дивно, що кожен регіон нашої держави має свої архітектурні риси. Ви ніколи не сплутаєте хату Київщини з бойківською, або хату поліщуків із слобожанською.

Хто жив у сільській хаті і переїхав до міста, все життя буде відчувати дискомфорт. Тож не дивно, що багато переселенців так і не змогли пристосуватися до бетонних коробок міських квартир і повернулися у свої рідні хати.

Раніше хати будували не за «генеральним планом забудови села». Вибираючи місце під будову, хазяїн спершу пускав скотину. Де вона лягала на відпочинок, там і будували хату.

Сучасна наука починає розкривати таємниці народних звичаїв, хоч багато ще знаходиться за ме-

жами її розуміння та технічних можливостей.

Так, ми вже знаємо, що скотина не лягає спочивати у геопатогенних зонах, пересіченнях так званих ліній Хартмана, бо це небезпечно для здоров'я, тож і хату будувати там не варто.

А візьміть звичай прикрашати хату зіллям. Та неабияким, а материнкою, чебрецем, любистком, татар-зіллям. Зараз ми уже знаємо — ці рослини виділяють фітонциди, що знезаражують повітря, позитивно впливають на людину. Цей фактор використовують навіть у космічних кораблях для поліпшення самопочуття космонавтів, підвищення їх працездатності.

Колись на сволоку хати вирізали слова молитви, або якесь звернення. Чим не сучасний ауто-тренинг? І не треба було нашим предкам послуг психотерапевтів — божниця у покуті, напис на сволоку, мисник з тарілочками, які склалися не купою, як зараз, а ставилися на ребро і дивилися на вас, мов сонечка — усе це діяло на людину заспокійливо.

Звичай прикрашати хату вишиваними рушниками, фарбувати знядвору віконниці та підводити призьбу прийшов до нас ще з часів трипільської культури. І несуть певні магичні дії, значення яких ми забули, а наука ще не пояснила, хоч це й були свого роду обереги.

Кожен куточок у хаті, його влаштування мали своє значення. На жаль, у короткій газетній статті неможливо розповісти про все, що пов'язане з хатою в житті українського народу.

У селах зони відчуження є дуже багато цікавих як в етнографічному, так і в архітектурному відношенні хат. Трапляються навіть курні хати, збудовані за звичаями наших далеких предків. Усі вони знаходяться зараз у жалюгідному стані — мародери, пожежі, гниль, саморуйнація роблять свою чорну справу. Можуть зникнути неповторні витвори людських рук. Ось чому було б доцільно зібрати найбільш цікаві експонати, перенести їх в одне

місце і створити музей під відкритим небом.

На думку членів історико-культурної експедиції Мінчорнобиля України, це доцільно було б зробити на березі річки Уж, біля села Черевач.

Приїжджаючи у 30-км зону мали б можливість відвідати цей музей, ознайомитися з культурою, звичаями народу, який тисячоліттями проживав на цій території. Це дало б змогу перекинути бодай місточок через провалля, що утворилося між сьогоднішнім та «дочорнобильською ерою». Дало б можливість уберегти, зафіксувати ті надбання, що доніс до наших часів народ, набуваючи їх у процесі свого еволюційного розвитку. Втрата цього надбання — то не лише позбавлення себе якогось естетичного чи морального задоволення, то — втрата зв'язків поколінь, втрата підґрунтя, на якому має сходити життя прийдешнє.

Михайло ЗАГРЕБА.

На знімку: чорнобильське обійстя, осиротіле у квітні 1986-го.

Фото автора.